

הרב ד"ר יוסף אונא

הרמב"ם על דברי סופרים

שיטתו ושיטת מפרשיו

מאת יקותיאל יעקב נויבואר

הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים תשי"ז

ראוי גאון וחוקר זה, הרב י. י. נויבואר הי"ד, שהרביץ תורה ברבים עד היום שבו מסר את נפשו על קדוש שם שמים, וראוי גם הספר שהשאיר אחריו בכתב יד להזכר בבמה זו, שהיא אמנם באופן ישיר מוקדשת רק לבירורי הלכה בעניני המדינה; שכן בעקיפין תורם הספר שלפנינו הרבה גם לברורים כאלה. המחבר קובע את היקפו של המושג "דברי סופרים" בדברי הרמב"ם. נתנת פה בעיקר סקירה מקיפה ומעמיקה למה שכתבו על נושא זה בדורות שלפנינו. אחרי שנ. גלה החסרון שבכל פתרון, הוא מציע פתרונו הוא המנומק יפה. בזה, הספר חורג את המסגרת של חקירה ספרותית-היסטורית ומבסס מחדש כלל חשוב זה לפסק הלכה בהבנת דברי הנשר הגדול.

אחד מתלמידיו המובהקים של המחבר, מר ד"ר ב. דה-פריס מתאר במבוא את "אישיותו ומפעלו" של רבו הנערץ, כי כן הספר מיועד להיות גם "מצבת-עד לגאון וצדיק" זה; מטעם זה גם הוסיפו המו"ל דמות דיוקנו של הרב זצ"ל. נ. נולד בלייפציג בשנת 1895. הודות לכשרונותיו ויושר מדותיו הוא התפתח מהר בהשפעת גדולי התורה ונעשה ללמדן מופלג בהיותו עוד צעיר בימים. באותה מידה כמו רבותיו בתורה כך העריכוהו כגדול הרוח מוריו באוניברסיטה בעיר מולדתו. אחרי גמר למודיו ישב נ. שנים אחדות באחוזה של אביו "הרמנסברג". שם הוא מצא את המנוחה להשתלם במקצועות השונים, שבהם רכש לו ידיעות רבות בלייפציג, הן בלמודי קדש שעמדו כל הזמן במרכז התענינותו הן בתורת המשפט, בהיסטוריה ובשפות השמיות. בשנים אלה גבש את מחשבותיו על אודות "הבנת היהדות ההלכתית על יסודותיה". לשם כך התעמק בחקירותיהם של "מבקרי המקרא". בקשר עם עבודתו הפוריה של הרה"ג פרופ' ד"ר הופמן זצ"ל בברלין המקום בנין שלם של התנגדות מנומקת בשיטה מדעית לבקורת זו. בהרבה נקודות הוא עוד הרחיב את שיטתו של הופמן והוסיף הוכחות מכריעות מדיליה לדברי גאון זה.

את היסודות לעבודה שיטתית זו, שנגעה בהרבה כיוונים לחקירת המשפט היהודי, קנה לו נ. כאמור, כסטודנט לתורת המשפטים במכללת לייפציג. עדות לזה שני חלקי עבודת גמר שלו (דיסרטציה) "על תולדות משפט הנישואין המקראיים" תלמודיים. היא הופיעה בשנת 1920 ב"ידיעות" של אחת החברות המדעיות הנכבדות ביותר. ספר זה פרסם את שמו של נ. הצעיר כחוקר תלמודי בעל כשרונות יתרים;

על סמך זה הציעו לו מטעם המכללה הגרמנית קריירה מדעית גרידא. אמנם, לא כאלה היו שאיפותיו של נ. לפני עמדה המטרה להתמסר כולו לחקר הספרות התורנית בכוון הנזכר.

התפתחות הענינים בבית אביו הוציאה את נ. מהתבודדותו ועליו היה לקבל את המשרה של רב ומורה למקצועי קודש בבית המדרש למורים (מיסודו של הרה"ג י. ד. הלוי במברגר זצ"ל) בוירצבורג. עבודה קשה הטיל עליו מוסד זה מבחינה פסיכולוגית. פה לא היה באפשרותו להרצות את תוצאות חקירותיו לפני התלמידים הצעירים. אבל, עצם העובדה, שג. היה עכשיו בעיר אוניברסיטאית, הרחיבה את שדה פעולתו והגדילה את השפעתו על הנוער האקדמאי היהודי. וזה השביע את רצונו. ב"ברית הסטודנטים הדתיים" ובחוגים מדעיים אחרים, כגון, בכנוסים הכלל-ארציים של היהדות החרדית בגרמניה, הוא היה המרצה, שמשך את קהל השומעים. בהרצאות אלה בלטה מה שבעל ההקדמה מדגיש באופיו של נ.: "אישיותו השופעת, הספונטניות שבהתנהגותו וחסידותו המקורית הלוהטת". עדות לאופיו זה הם גם המחקרים הבודדים שהוא פרסם אותם בכתבי-עט מדעיים ותורניים.

רק אחרי עלות הנצים לשלטון בגרמניה עבר נ. לאמסטרדם לכהן כמנהל בית המדרש לרבנים האשכנזי. שם חכה לו שדה עבודה מתאים בכותלי ביה"ס; וכן גם המשיך לתת שיעורים לחוג רחב של תלמידים מבחון, בפרט יוצאי גרמניא שזרמו אז להולנד, בעלי תורה ויראה והשכלה כללית גם יחד. אמנם תקופת פריחה זו בחיי נ. היתה רק קצרה. מאד: אחרי כשנה נכבשה גם הולנד על ידי הקלגסים הגרמניים וגם נ. נתפס על ידיהם. הוא נפטר במחנה ברגן-בלוזן ביום ח' ניסן תש"ה. מהאמור יש להבין שרק אנשי סגולה, בעלי הבנה עמוקה של תורה שבעל-פה שהם גם בעלי השכלה מדעית הבינו את שיעורי נ. ואת הרצאותיו במלואם; אותו הדבר מתאים גם לפרסומיו וכן לספר החשוב והיקר שיצא עכשיו. כל קטע שבספר כולל רעיון עמוק וחדושים מבריקים, הן בשטח ההיסטוריה הסיסטמטית הן בחקר ההלכה — חדושי תורה במובן האמיתי של הביטוי. הפרובלימה המרכזית של הספר שלפנינו ה"ה הסבר הביטוי "דברי סופרים" בספרי הרמב"ם לפי דעת גדולי התורה והמדע בדורות שבאו אחריו. כידוע, מדבר הרמב"ם על זה בפרוטרוט בשרש ב' של ספר המצוות שלו. דבריו בהשוואה עם דעתו ביתר ספריו שמצאו הרבה מערערים, בהרבה מקומות קשה להתאימם עם הכרעתו במשנה תורה שלו ועם הדעה המקובלת על מצוות מסוימות. נ. מצטמצם בעיקר בשתי הלכות: קדושי כסף שהם לפי הרמב"ם "מדברי סופרים" וכן פסול עדות משום קורבה על-ידי נישואין. בבקאות עצומה ובחריפות מבריקה מתאר ומפרט נ. את התפתחות הבאורים שנתנו לדברים אלה בספרות הרבנית וההיסטורית מימות הרמב"ם עד אחרוני הפוסקים (שו"ת נו"ב וחת"ס). נ. מנתח את דרכו של כל אחד לפתור שאלה זו לפי שיטה היסטורית והגיונית-מדעית נפלאה; שכן כידוע נמצא בין המחברים שדנו על זה מפרשי התורה (הרמב"ן, בעל הכתב והקבלה, מלבי"ם, הירש ועוד), מפרשי ספר המצוות (ביניהם: הרמב"ן, מגלת אסתר, מרגניתא טבא וכו'), מפרשים לפירוש המשניות של הרמב"ם וכלי זייניו של היד החזקה. וכן נשאו ונתנו בדבר הרבה משיבים בספרות הרחבה של שו"ת.

בתקופה הראשונה השתדלו רק לפרש כל "סתירה" שנראתה לכאורה לשיטת הרמב"ם בין הלכה מדאורייתא ובין "מדברי סופרים" לחוד, בלי לחפש קו עקרוני לדבר. כבר אז חתרו לקבוע כלל בנוגע להלכות שהן מסקנות מתוך למוד באחד מי"ג המדות שהתורה נדרשת בהן וכן על אודות ההלכות שנמסרו לנו ב"מדרשי הלכה". — מזמנו של הרשב"ץ שלטה שיטה שד"ר נ. קוראה בשם "שיטת גילוי פנים", זו א. המחברים ניסו להבין את הרמב"ם בכל המקומות המופרכים "על ידי עקום הפשט הפשוט של דבריו ולא כפי פשוטם". — מאחרי שגם שיטה זו לא השביעה את רצונם של בעלי ההלכה, התפתחה "השיטה המצומצמת של גילוי פנים". מיסד שיטה זו היה רבנו תם אבן יחיא (שחי עד שנת ש"ב בקושטא). הוא מחלק בין "מדבריהם" ו"מדרבנן" ובין "מדברי סופרים". הבטוי האחרון אומר לפי זה שמצוה זו היא מן התורה (עמ' 47—48). — גם לשיטה זו קמו מתנגדים. כמה פוסקים השתמשו בשיטה מצומצמת זו, אמנם בכוונים שונים. — בתקופה החמשית נקטו באופן פרינציפיוני את "השיטה הרחבה של גילוי פנים", אמנם לא בהחלטיות (עמ' 73—74).

כאמור, נ. עומד על דבריו של כל אחד המחברים ומנתח את שיטתו ומסקנותיו. הוא מוכיח שמסביב לשתי נקודות מצאו המחברים את הסתירות מדברי הרמב"ם בשאלה שלפנינו: הרמב"ם מגדיר חלק של המצוות שלמדו חז"ל בדרך י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן כדברי סופרים וחלק מהן לא; אותו הדבר בנוגע למה שלמדו במדרשי ההלכה. אחרי שנ. הראה את היתר והחסרון שבדברי קודמיו, הוא מציע את פתרונו הוא לבעיה, מוצא לה סמוכין בפירוש מרגניתא טבא לשרש ב'. הרמב"ם אינו רואה בהלכה דין תורה אלא: (1) אם כן היא משמעות הכתוב, או (2) אם כך הוא הפירוש המקובל לפסוק, מכיון שהוא נמסר למשה בסיני וממנו קבלנוהו איש מפי איש (עמ' 83). אין לפי דעה זו להלכה דין תורה "אלא כשנתקיימו בה שני התנאים, מסורת וגם פירוש מקובל (שם). בהמשך דבריו מסביר נ. את שני המושגים האלה. לפי זה רואה המחבר שלנו לנחוץ לתאר את הסימנים שלפיהם אפשר להבדיל בין "מדרש חכמים" שהוא מקובל ממש רבנו ובין "למוד חז"ל" על סמך דרכי הדרוש שלהם. למשל, הביטוי "למדה תורה" בגמרא כוונתו לומר שלפנינו מסורת עתיקה קבועה עוד ממרע"ה; אם הרמב"ם מצטט הלכה באומרו "מפי שמועה למדנו" או "מפי הקבלה", הוא רוצה להגיד שדין זה לא נאמר בפירוש בפסוק; אבל היתה קבלה עתיקה שכך צריכים להבין את הפסוק. — מהנ"ל יוצא, שאין "כלל אחיד" בדעת הרמב"ם על אודות ערכם של "מדרשי הלכה" כמקור להלכה דאורייתא. נ. מודה שקשה לקבל "קונסטרקציה" כזו, אבל לפי הוכחותיו זוהי הדרך היחידה לסתור את כל השאלות שנשאלו על הרמב"ם בדבר זה מדורי דורות.

כמובן, לא היתה מטרתנו בשורות הנ"ל, אלא לתת תמצית מסקנותיו של חקירות המחבר ולרמוז על הדרך שבה הוא הגיע למסקנות אלה. כל מי שיתעסק בעתיד בשאלה זו אפילו בעקיפין לא יעבור בשתיקה על הספר המצוין הוזה של נ. וכן אין ספק, שכל מי שתורתו אומנתו יעיין בו בתענוג רב; העיון בספר יעודדו להתעמק בדברי "מדרשי הלכה" יותר ממה שזה רגיל בין חובשי בית המדרש

בזמננו. העבודה של נ. משכנעת אותנו שחשוב לחפש את מקורו של כל מאמר, ולמצוא מאיזה מקום שאבו התנאים (ולפעמים גם האמוראים במדרשים שבגמרא) את למודיהם.

טוב עשו המו"ל להוסיף שני נספחים לספר, המהווים השלמה רצויה לקורא, שבדעתו לחדור לבית מדרשו של המחבר, שני הנספחים אמנם הופיעו כבר קודם: אחד (בגרמנית) על "השם המקורי של ספר המצוות" להרמב"ם (ב"ירחון" שיצא אז בעריכת הפרופ' היינמן המנוח, בשנת 1937) והשני על "מדרש והלכה" יצא ב"סיני" תש"י.

למטה הראשונה יש אופי של חקירה ביבליוגרפית והמחבר מוכיח על פי מובאות מספרי הרמב"ם וגדולי זמנו שהספר נקרא לכתחלה בשם "ספר המצוות". רבות ההשערות, למה שינו החוקרים ובעיקר המדפיסים את שם הספר וחלקוהו לשנים: "ספר השרשים" ו"מנין המצוות", ועוד שינויי שמות. נ. עוקב אחרי התפתחות הדבר ומוסיף חדוש חשוב כאילו "דרך אגב": מה שאנו רגילים לקרוא "השגות הרמב"ן" גם זה נקרא בפי הרמב"ן עצמו בשם "ספר המצוות שלי".

קשר יותר ענייני לתוכן הספר יש לנספח השני. ראינו לעיל שטיבם וערכם של מדרשי הלכה הם המכריעים לעמדת הרמב"ם; הם המפתח להבנת מיונם של המצוות כ"דברי סופרים". כל אנשי המדע שהוציאו בדור שלפנינו את מדרשי הלכה על פי כתבי יד, כגון איש-שלום והופמן וכן ההיסטוריונים הגדולים יעבץ והלוי, גרץ ודובנוב, כולם ניסו לפתור את השאלה של יחסם של מדרשים אלה להלכה. נ. מתחיל בסקירתו זו מתקופת "הסופרים" והגאונים ומוכיח שמדרשי ההלכה היו אז הבסיס לקביעת ההלכה. המחבר מצטט את דברי גדולי הפוסקים להוכחה לדעתו. הוא מנתח את דעת כל המחברים ומוסיף מדיליה. — גם במסה זו בולטות ידיעותיו המקיפות וכן תפיסתו העמוקה לחדור לדעתו של כל אחד. אחרי שהוא מסביר את החיובי והשלילי, הוא מסכם את הפרובלימה במלים אלה — הדברים נאמרו בהרצאה מדעית — "נקודת המוצא היתה מה קודם מדרש או הלכה. מתוך זה באנו לידי השאלה על טיבו של המדרש ויחסו אל ההלכה". נ. מסיים את ההרצאה באמרו: "למדרש היה איפוא, ערך יצירתי מזמן הסופרים עד תקופת התנאים. לאט לאט נדחה מדרש ההלכה מפני חקר קובצי ההלכות. אבל עדיין מורגשת השפעת המדרש בפירוש המשנה של האמוראים ואולם מקור ההלכה אינו עוד המדרש והקבלה, אלא חקירת המשנה יורשת את מקומם". (ע' 150). גם פה פנינים יקרים בפרוט ההוכחות מתוך הספרות המדרשית-התלמודית: נסתפק בזה להזכיר עוד את הכותרות של שמונה "הציונים" שבסוף הספר, שרובם מפיצים אור חדש על דרכי פרשנות המקרא בתקופות שונות: (1) לביב" ליוגרפיה בדבר שיטת הרמב"ם על הלכות היוצאות ממדרש הלכה; (2) השגות ר' דניאל ב"ר סעדיה לשורש ב' של "ספר המצוות" להרמב"ם; (3) לשאלת הנוסח ב"משנה תורה" הל' אישות א' ב'; (4) שיטות ר' יצחק אייזיק הלוי ופ. רוזנטאל בפירוש דברי הרמב"ם; (5) פירושו של ר' מיכאל גוטמן ל"משנה תורה" הל' אישות א' ב'; (6) שיטת הרמב"ן בדבר מדרש הלכה; (7) לפרשנות המקרא של תז"ל; (8) פרשנות המקרא של מלבי"ם ור' שמשון רפאל הירש.

כואב הלב בעיון בספר, כשאנו מהרהרים מה מרובים הנוקים שאין להם תמורה שהביא עלינו ועל המדע היהודי התורני במלחמתו נגד מדעי היהדות החילוניים, הצורר האירופאי. אורו של הרמב"ג ד"ר יקותיאל יעקב נויבואר הי"ד שנכבה באכזריות, יאיר על ידי הופעת נחלתו הרוחנית הזאת מחדש בזהר הרקיע!

רבנו משה בן מייסון ; כתבים רפואיים

כרך א' "הנהגת הבריאות" בתרגומו של
 ר' משה אבן-תיבון. יו"ל ע"י ד"ר
 ז. מונטנר. הוצאת מוסד הרב קוק.
 ירושלים תשי"ז.

זה יותר מעשרים שנה, כך מספר ד"ר מונטנר ב"מבוא" לספר שלפנינו, מונחים כל ספרי הרפואה של הרמב"ם אצלו מוכנים לדפוס, ז.א. בתרגום מתוקן עם הערות תורניות-מדעיות והקדמות. רק שנת תזכרון של 750 שנה למותו של הנשר הגדול הביאה את הנהלת מוסד הרב קוק לידי החלטה, להוציא כל ספרי הנשר הגדול, הרפואיים בכלל, מתוך שהכירו בשיטתו היסודית ברפואה, האומרת שלא מספיק שהרופא מטפל בגוף החולה אלא הוא צריך גם להכיר את נפשו. הוכחה לזה ה"ה-הביבליוגרפיה המפורטת בסוף המבוא וכן הציטטים המרובים מתוך הספרות העתיקה הנזכרים במבוא על ידי ד"ר מונטנר. אין בריאות הגוף בלי בריאות הנפש. על רעיון זה מבוססות גם עצות הרמב"ם בשטח "הרפואה המונעת", הן ליחיד הן לצבור. דעה זו נתחדשה בין אנשי המדע בעשרות השנים האחרונות אחרי שהוניחה יותר ממאתים שנה.

חוץ מה"מבוא" של ד"ר מונטנר בראש הספר והמסה המקיפה שלו "הריפוי בדרך הנפש" בסוף מתחלק הכרך שלפנינו לחמשה חלקים (כולל הגספחים, שגם הם בעלי ערך להבנת דעת הרמב"ם על הנושא של הספר). — המהדיר מתאר בראש המבוא את המצב בחצר המלך, בו שימש הרמב"ם כרופא. בפקודת מלך זה הוא חיבר את "המדריך" הזה, שהיה מיועד בראש זראשונה לרסן את "חיי הוללות וזוללות" של אל-אפצל שמלך רק כשנתיים. לספר "הנהגת הבריאות" יש ארבעה "שערים"; הרבה חוקרים אמנם צרפו עוד מאמר חמישי לספרנו, שאינו אלא מאמר נפרד. הרמב"ם חיבר גם אותו בעד השליט הנ"ל. — ההוצאה שלפנינו מהוה תרגומו של ר' משה אבן-תיבון של הספר שנכתב במקורו בערבית. המהדיר חילק החומר של כל שער לפסקות, כדי להקל על הקורא. אלו הם הנושאים של ארבעת השערים: "בהנהגת הבריאות בכלל, בחוק האנשים כולם, בלשון קצר", "בהנהגת החולים בכלל, כאשר לא ימצא רופא, או כאשר ימצא רופא בלתי שלם ומובהק בחכמה", "בהנהגת אדוני בפרט, לפי אלו המקרים, אשר יתרעם מהם" (כותרת לחלק שני של שער זו: "הנהגת בריאות הנפש"), "שערים דרך ציוויים מועילים בכלל ובפרט, לבריאים ולחולים, בכל מקום ובכל זמן". — תודה מיוחדת מגיעה למהדיר בעד ההערות המלוות את הטקסט. הן מסבירות את לשונו של אבן תבון בשפה של זמננו, ומראות שד"ר מונטנר השתמש גם במהדורות של הספר בשפות שונות (עברית, לטינית וגרמנית). וכן הוא מקרב את דעת הרמב"ם ללבנו על ידי תרגומי הביטויים המקצועיים על סמך

ידיעותיו הרחבות בתורת הביאולוגיה והבוטניקה של תקופת הרמב"ם ושל זמננו אננו בקיאותו של ד"ר מונטנר בדברי חז"ל גם היא בולטת מתוך הערותיו: הוא מנצל כל אפשרות להדגיש מאמרי חז"ל מקבילים וכן גם כאלו המתנגדים לדברי הרמב"ם בספר שלפנינו. — לאנשי הרפואה והבוטניקה יהיה ערך גדול ל"לוח הרפואות" שהמהדיר מצרף לספר, בו הוא מסביר כבלשן מובהק לפי א—ב כל התרופות הנזכרות בספר — עבודה מדעית ממדרגה ראשונה.

השלמה רצויה מאד מהווים שני הנספחים הראשונים לספר, בהם המהדיר מביא את ההלכות הנוגעות לנושא שלנו מתוך הלכות דעות שבמשנה תורה של הרמב"ם וכן הקטעים המתאימים מ"שמונה פרקים" שלו; כי כפי שמדגיש בצדק ד"ר מונטנר, הרמב"ם מביע בכתביו הרפואיים אותה הדעה ה"הוליסטית" כמו בספריו הדתיים; הוא דורש "טפול בנפש ובגוף גם יחד, הואיל ושניהם מהווים יחידה "פסיכוסומטית" אחת" (עמוד 131, הערה). — ליחר הבהרת גדלותו של הרמב"ם כרופא בדעתו ובסגנונו, מעתיק המהדיר את החלק הששי של "ספר שמירת הבריאות" למורו וידידו של הרמב"ם, הרופא אבן רשד, בתרגומו של ר' יעקב הקטן, המתרגם האלמוני מן המאה הי"ב" (עמ' 162 עד עמ' 180).

הערכה ניוחדת ומפורטת מגיעה לנספה הרביעי "הריפוי בדרך הנפש (בטווי הנפש בחיים היום-יומיים אצל בריאים וחולים)". מסה זו בת יותר מ-50 עמוד, נכתבה על ידי ד"ר מונטנר על סמך הספרות העתיקה והמודרנית. מאריך פה המתבר את הדבור על ההופעות המוכיחות את ההשפעה ההדדית של הגוף והנפש. כל אבר מבטא ברצונו ובלי רצונו של האדם (החולה והבריא) את רגשיו — נחוצות לנו רק העיניים בכדי להסתכל ולהבין שפה זו. עובדה זו הוכחה לד"ר מונטנר שהרבה מחלות באות כריאקציה נפשית ורובן אפשר לרפא ע"י טיפול המתחשב עם רגשיו הנפשיים של החולה. אין כאן המקום לפרט את דבריו החשובים של ד"ר מונטנר. יקרא אותם בהנאה מרובה כל בעל תרבות כללית ולא רק רופא מומחה וכן תורה.

כרך שני: "פרקי משה (ברפואה)" בתרגומו של ר' נתן המאתי יו"ל בשלמותם ע"פ כתביו עם מבוא וביאורים והוספות על ידי ד"ר זיסמן מונטנר. הוצ' מוסד הרב קוק. ירושלים תשי"ט, בהשתתפות ההסתדרות הרפואית בישראל.

עם תום הדפסת קובץ זה של "התורה והמדינה" יצא לאור הכרך השני של "הכתבים הרפואיים של הרמב"ם" — הספר "פרקי משה", המהווה קצור הלכות רפואיות של זמנו ושל קודמיו. הרמב"ם חבר את הספר כרשימות להרצאותיו בבית-הספר הגבוה לרפואה בקהיר, כדי שתלמידיו יוכלו לעבור בקיצור על כל החומר. — טובי הרופאים בזמן הקדום חברו ספרים כאלה, שתארו את דעתם על המחלות השכיחות ושיטת רפואתן; רק גלינוס "האליל בשטח מדעי הרפואה", שלדבריו האמינו בלי בקורת, לא עשה כך. כדי למלאות חסרון זה בא הספר שלפנינו של הרמב"ם המבסס את "פרקיו" על תורתו של גלינוס; את דעתו הוא מביא כמעט בכל פסקא. אמנם הוא מביא גם הדעות של יתר הרופאים הידועות לו, וכן בהרבה מקומות הוא גם מתנגד לגלינוס, כפי שנראה להלן.

ד"ר מונטנר, שהוא המומחה לכתבים הרפואיים של הרמב"ם מִשוֹה את ספרי הנשר הגדול בשטח הרפואה עם ספריו התורניים. לפי דבריו דומה הספר החדש בסגנונו ובמבנהו ל"משנה תורה": פה כמו שם בולטות הידיעות המקיפות בכל הספרות הנוגעת לנושא וכך גם שיטתו: מביא את דעות קודמיו ובוחר ומכריע. יש עם זאת לציין הבדל חשוב: בנגוד למשנה תורה, בו הרמב"ם לא מזכיר את מקורותיו, בספר זה הוא מציין את מקורו של כל אחד ממאמריו ב"פרקים". את דעת עצמו הוא מציע במלות: "אמר משה". ערכו של הדבר מובן מאליו. נוסף לזה אנו למדים מכאן דרך אגב גם שמות של ספרים שבכלל לא ידועים לנו ממקור אחר. יש גם והרמב"ם מיחס איזה ספר לראש המדברים, גלינוס, בעוד שכפי שנתברר בינתיים, מחבר אחר כתב את הספר. רשימה מיוחדת של ספרי רפואה לגלינוס אשר תורגמו לעברית ושל ספרים מיוחדים לגלינוס שתורגמו לעברית לפי מהדורותיהם נותן המו"ל בסוף הכרך; היא מתבססת על הספרים (ומאמרים) של שטיינשניידר, אילברג, ברגשטרסר ועוד.

בהקדמה לספר נותן מונטנר סקירה מפורטת על כל התרגומים והמהדורות של "פרקי משה" שיצאו אי-פעם לאור, ומתלונן על אי השלמות ואי-הדייקנות של מהדורות אלה. כדי להגיע למהדורה מושלמת הוא השתמש בעיקר בכתב יד פאריס, ובשעת הצורך גם משווה לכתב יד גותה (שבגרמניה) בערבית. יש לציין שכ"ד הפרקים הראשונים של כ"י זה נכתבו עוד בימי הרמב"ם ותחת השגחתו על ידי בן אחותו! — התרגום שנדפס ע"י מונטנר הוא פרי עטו של ר' נתן המאתי, המכונה "התיבוני האיטלקי"; מוסיף לזה המו"ל את תרגומו של ר' זרחיה בן יצחק ב"ר שאלתיאל חן לפרק כ"ב. שני התרגומים חוברו כמעט באותה השנה (1277—1279) ברומא: סגנונו של מתרגם זה יותר קרוב לשפת ימינו. הסבה להוספה זו היא, שבמובן מסוים פרק כ"ב הוא החשוב ביותר בספר; הוא מוקדש כולו ל"מלחמת קודש בגלינוס". [אצל הרמב"ם נושא הוא "על ספקות שנתחדשו לי במקומות רבים בדברי גאלינוס"]. פה עומד במרכזו האינטרס של הרמב"ם דברי גלינוס, בהם הוא רואה "חלול השם ונביאי הצדק". ארבעים שגיאות וסתירות מצא הרמב"ם בספרי גלינוס. אין הוא רואה לנחוץ לעמוד על הדעות הפילוסופיות "מדעי הרוח ומדע הנפש" של גלינוס; בשטח זה הוא רואה אותו כ"בער וכסיל גמור"!

על ידי ההערות המאלפות של המו"ל, הן ע"י תרגומי ביטוי לעברית של זמננו אנו, והן ע"י זיהויים בשפת הרופאים, מהוה הספר גם היום למקור חשוב לידיעת התפתחות הרפואה מימי הביניים עד היום ודרכיה להלכה ולמעשה. הכותרות לכ"ה המאמרים מראות את כחו הגדול של הרמב"ם בסדור החומר המגוון. גם ב"פרקים" אלה אין הוא מזניח את רפואת הנפש, שהחשיבה כל כך, כפי שיוצא מהנ"ל על הכרך הראשון, וכן באות כאן לידי ביטוי גם יתר ההשקפות האופייניות לדרכו בטפול החולים. הוא מדגיש את השפעת האקלים על הגוף ומציין אותן המחלות שהוא לא ראה אותן מחוץ לארצו ארץ מצרים; חלק הגון של מחלות ידועות הוא זוקף על חשבון "המים המתוקים" שבארצות אלה.

הספר שהוציאו מוסד הרב קוק זכה גם במענק מטעם התכנית התרבותית האמריקנית המיוחדת לישראל. הוא מתווה תרומה חשובה למדע הרפואה כמו להכרת גודלו של הרמב"ם כאיש האשכולות שהכל בו.